

mindenki egy hamis képlet rabja, amely elhitheti, hogy nincs más választás, csak a két rossz közül való, lehetetlenné téve minden tiszta beszédet. És mi ezt nevezzük politikának. Holott ez nem az. Ez csak képmutatás, nyegleség, sunyítás és gyűlölet. Honnan jöhet ma értelmes és szabad beszéd? Hol él ma a szabadság étellel teli radikalitása? Attól tartok, csak könyvekben. Menjünk könyvtárakba!

De addig is: biztos vagyok abban, hogy ha a klérus embereiben egy szikrája is él a hitnek, kötelességük világos és jól hallható mondatokkal kinyilvánítani, hogy egyházuk és hitük szimbólumai nem lehetnek árucikkek handabandázó politikusok és szerencsétlen gyűjtogatók kezében, a "keresztény" szó nem lehet bunkósbot, nem lehet az aljasság bíbor palástja, nem lehet a kizárás eszköze, jól hallhatóan és világosan ki kell mondaniuk, hogy a "keresztény, nemzeti" politizálásnak már csak stílári okokból sincs semmi köze a kereszténységhez (legalábbis ha e szó értelmét még az evangéliumok Jézusától származtatjuk és nem az itt és most hatalmának kétes apoteózisát ünnepeljük benne). A pásztorok feladata, hogy megszabadítsák híveiket indulataik és meg nem gondolt gondolataik furorjától. Ha valami, hát ez lenne a keresztény politika.

(forrás: *Élet és Irodalom*, 48. évf. 10. sz.)

MERZA JÓZSEF

POLITIKA

Sikerágazat. "Végre jót is hallunk" - mondhatná valaki. "Elvesztetted az ítélőképességedet" - csapná össze a tenyerét egy tájékozottabb ember. "Nem vagy sehol, ez neked a siker?" Pedig így van, bár elég hosszú az út, amíg ez világossá válik. Kezdjük hozzá türelmesen, hiszen át kell futni az egész életemen. Kívülállónak fásasztó história lehet, de néhány tény felhasználhat a múlt kutatója.

"Te valójában politikus alkat vagy" - mondta ötven évvel ezelőtti évfolyamtársam, ma ismert strukturális nyelvész. Nem tett boldoggá ez az észrevétel, mert több tekintetben másnak képzeltem magam, dehát függetlenül az érzéseinktől, nem kár, ha későbbi haszon reményében tudomásul vesszük és megőrizzük mások megjegyzéseit. Valóban, korán találkoztam a politikával. Hamar olvasni tudó gyerekként, rendszeresen lecsaptam az apám által hazahozott napilapra, az Új Nemzedékre. Mint sok más rokon lelket, vonzott a lapokról áradó nyomdafesték szaga. Magam előtt látom a fejléc jé betűjének a nagy Ú alá kanyarodó vonalát, s úgy emlékszem, hogy Saád Béla szerkesztette az újságot. Politikai ismereteimet azonban nemcsak innen, hanem a Képes Vasárnapból, később a Magyar Futárból, vagy a nagy, színes fényképeket hozó Signal-ból szereztem. Közölnöm kell a tájékoztatlan olvasóval, hogy jobboldali, revansista, irredenta, németbarát sajtótermékekről van szó. Az elemi iskolai

német órán németül imádkoztuk Papp-Váry Elemé né Hitvallását. Elsős gimnazistaként, 1944 tavaszán, én mondtam az osztályban a március 15-i emlékbeszédet, amit osztályfőnököm kicsit megtoldott, hogy jobban kidomborodjon a "nagy szövetségesünk" oldalán folytatott harc. Mint kistisztviselői családban élő, jó tanuló, sokat focizó gyerek, akinek a szülei nem hallgattak külföldi rádiót — később össze is gyűjtötték a készülékeket — baloldali kapcsolatok híján csak azt érzékelttem, hogy lepecsételik a zsidó lakásokat, leltárba veszik a holmijaikat és elviszik őket valahová. Két goromba szőnyegbombázás után a lakásunk sem repült a levegőbe, mert a fel nem robbant ágyúlövedék békésen feküdt az előszoba padlóján. A vasárnapi miséről kijövet megállapítottuk, hogy megjöttek az oroszok. Ágyújuk ott állt a Szent Anna-templom előtt. Néhány orosz tisztet elszállásoltak nálunk is, mi addig meghúztuk magunkat a fűtetlen kisszobában. Rendesen viselkedtek, apám megpróbált beszélni velük a Kárpátalján összeszedett ruszin tudásával.

Hozzáfogtunk az újjáépítéshez. Máig is érzem a lapáttól feltört tenyeremet, mivel mi, diákok is segítettük betölteni a rendező pályaudvaron éktelenkedő bombatölcséreket. Az iskolában egy ideig párhuzamos nevelés folyt. A demokratikusnak ígérkező rendben a helyét kereső egyház építgette ifjúsági szervezeteit, kongregációit. A jezsuita Cserjés Sándor vezetőképző tanfolyamot szervezett középiskolások részére. A záróünnepélyen Petőfi "Sors, nyiss nekem tért" - című versét szavaltam, de hamarosan világos lett, hogy a sors nem nekem kíván tért nyitni, hanem az EPOSZ, a NÉKOSZ soraiból jött, vagy abba átment fiataloknak. Egy ideig még két kimenetelűnek látszott a helyzet, felvilágosító szemináriumokon is részt vettem, majd átalakult az iskolai osztály hierarchiája és a minorita diákkollégiumban nevelkedett társam tanította nekünk a köztársasági indulót. Az iskolák államosításakor, a hitoktatás megszüntetésekor már volt bizonyos túróképességünk. Az osztályfőnök széttepte a kérvényemet, de értettem, hogy mit csinál. Később, az iskola igazgatójaként, a nyílt utcán érte őt a szívroham. Az a hír járta, hogy lelkiismerete nem bírta el az elébe állított feladatokat. A Szovjetunióba mehettem volna tanulni, de nem mentem, mert ott nem engedélyezett a vallásosság. Maradt a hazai egyetem - Debrecen - a Mindszenty- és a Rajk-per, a szerzetesrendek elleni támadás és Kádár János letartóztatása után. Elhárított párttagság, utolsó kisközösségi év az 1952-es nyári letartóztatásokig. Reménytelen próbálkozások 1-2 évig, majd 56 után ismét, de az istenesség - akárhogy is akartuk, a besúgást kivéve - bizony politikai állásfoglalás volt. Figyelte a Párt is, a politikai rendőrség is. A "nevelhető" címkével eléldegélt az ember, de tudni kellett értékelni a váratlan jeleket, beszélgetéseket, adminisztratív húzásokat, amelyek - álcázottan is - világossá tették, hogy nem az uralkodó osztályban van a helyünk. A létező szocializmusban azonban meg lehetett élni a hitvallónak is. Volt, aki a

rádiójavítást tanulta ki, a másik mosógépszervízben dolgozott, a harmadik szállítómunkásnak ment, a negyedik kirakatmosással foglalkozott. A hitnek ára volt, meg lehetett fizetni. A buzgók börtönnel is fizettek, de ez nem mindig tőlük függött, hanem az ÁVH ültetési tervétől. Néhány konok embertől eltekintve mindenki kitapogatta, hogy hol húzódik az életében a hit és a politika elég határozatlan, de azért mindig létező határvonala, s lelkiismerete szerint igazodott hozzá. A végrehajtási intézeteket megjártak jó okkal hangsúlyozták, hogy nem politizálnak, nem is fognak politizálni, csak azt felejtették el, hogy az erről szóló bizonyítványt nem ők, hanem az illetékes szervek állítják ki. Az apolitikusság elég sikertelen jelzőnek bizonyult, mert egyeseket ismételten börtönbe, másokat az Opus Pacisba, ismét másokat a III/III-asok hálózatába vitt. Dehát elfogadható korszakunkban buzgón ismételtük, hogy nem foglalkozunk politikával, csupán lelki életünket tartjuk karban.

A hatvanas évek vége felé elszemtelenedtünk. A biblikus elemzés, a vatikáni zsinat, a bel- és külföldi gondolati megújulás észlelhető jelei alapján újból mertünk kockáztatni, még ha tartani is kellett egy újabb ellensapástól. Ez azonban 72-ben másfelé irányult, s utána a nemzetközi egyezmények miatt nem lehetett szankciókat hozni a kics csoportok ellen. A lelkiismereti tiltakozás azonban óhatatlanul politikai vizekre vitt, jóllehet a belügy tudta a legjobban, hogy nem politikaiak a gyökerei. Nem is a karhatalmat mozgósította, hanem az egyházi karokat és hatalmakat, akik tették azt, amihez 30 év alatt hozzászoktak. Mi is megszoktuk azonban a nyúzódást, és berendezkedtünk a kilátástalannak látszó, de lelkünk nyugalmát megadó huzakodásra. A meglepő az volt, hogy váratlanul támogatóink akadtak. A nyolcvanas években felfedezett minket a demokratikus ellenzék s így váltunk a másként gondolkodók egy csoportjává. Kétségtelen haszna volt a kapcsolatnak, hiszen nagyobb nyilvánosságot kaptunk, hírünk lett. Ellenfeleink szerint túl nagy is. Ellenzéki gondolkodókkal beszélgettünk, megjelentünk a Jurta színházban, kapcsolatunk volt alternatív szervezetekkel, külföldi konferenciákra jártunk. Számontartott minket az Amnesty International, a War Resisters International, megfigyelőik jelen voltak barátaink bírósági tárgyalásain is. Hálózatba kerültünk, tanácskozó tagok lettünk, kettőnk aláírása megtalálható azon az 1988. márciusában kibocsájtott felhíváson, amelyet 44 személy - Göncz Árpádtól kezdve Orbán Viktoron át, mondjuk, Lengyel Lászlóig - irt alá. Nemde csodálatos az ív a politikamentességtől az aktív politizálásig az emberi jogok zászlaja alatt. Persze, ez még hatalom nélküli politizálás volt, de 88-ban már kezdtek alakot ölteni azok a csomópontok, amik köré az addig nagyjából egységesen menetelő ellenzéki tábor csoportosulni fog. Még nem volt valóságos hatalom a pártcsírák kezében, de várható volt, látható volt ezirányú törekvésük. Novemberben volt az utolsó

pillanat, amikor korrekten le lehetett szállni a hatalmi politika vonatáról. Mészáros András ösztönzésére akkor elmondtam a Jurta színházban, hogy többé nem tudjuk követni sok kiváló barátunkat, mivel abból a szellemi örökségből, amit magukénak vallanak, hiányzik az erőszakot elutasító zsidó próféta, Jézus neve.

Azt hiszem, időben meghozott döntés volt. Ennek híján ráfuthattunk volna az érvényesülés konstantini útjára és jó kis lelkiismeretfurdalást szerezhettünk volna be magunknak. Ez a gond azonban — hála Istennek — nincs, legfeljebb azt állapíthattuk meg, hogy kevesebb támogatásra számíthatunk egykori harcostársak részéről. Neves politikusunk egy templom alapkövének letételénél közölte velem, hogy a hadkötelezettség eltörlésénél árnyaltan kell eljárni, hiszen mindez most már politikai alku tárgya. Allamunk egyik mai igen felső politikai vezetője egy előadás utáni kérdésemre azt válaszolta, hogy mindaz, ami nem is olyan régen a Bibó-kollégiumban történt, nagy kaland volt, a jelenben azonban felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre van szükség. "Adieu veau, vache, cochon" - mondta a szegény, álmodozó Perrette. Les chateaux en Espagne se sont écroulés. Mi azonban nem mondtunk semmit, csupán tárgyilagos, regisztráló szavakat, hiszen - szemléletünk szerint - a dolgoknak és a szövegeknek így *kell*et alakulni. A közjogi méltóságra nem álmodozással kerül az ember, hanem célszerű - legyünk finomak -, erőteljes cselekvéssel. Egyszerre nézünk új szövetségesek után és határoljuk el magunkat - talán ne beszéljünk cserbenhagyásról - régi szövetségeseinktől. El kell felejtünk érdemes embereket, ha nem illenek bele az új helyzetképbe, s meg kell keresnünk azokat a megtisztítható férfiakat, akik kifehéritésük fejében készséggel rendelkezésre bocsájtják erejüket és tapasztalataikat. A negyven prédikátor, a kellemetlen veterán mindig gondot jelent azok számára, akiknek - koruk folytán - van múltjuk. A fiatalság, persze, a jövő reménye. Magam is eufórikus állapotba kerültem, amikor a Radnóti Miklós utcában dobogóra lépő, nyílt inges, lobogó hajú fiatal emberek szavait hallottam. Új Petőfit, márciusi fiatalokat láttam bennük, örültem, hogy megtalálhattam a bűnös apák után síkra lépő romlatlan nemzedéket.

Mégis csak él és megújul a magyar. Van civil kurázsi, van erőszakellenes, demokratikus hajtás a reménytelenség évtizedei után.

Ami csak azt jelzi, hogy az ember javíthatatlanul optimista, és elfelejtkezik arról, hogy a történelmet nem lehet amatőr módon csinálni. Az érettségi bankettől mámorosán távozó fiatal emberek egy része már azon az éjjelen férfivé válik, s mi szépen visszazökkenhetünk a tárgyilagos történetírás megszokott keretei közé. Istenem, válni kell valakivé, Martin du Gard a megmondhatója, hogy mivé, hiszen ez minden fiatal vágya. Hogyan is lehetne külön utakról, erőszakmentes országlásról álmodni, ha maga az ország fél- vagy negyedszázadonként nagy hatalmi alkuk tárgya? Hogyan

lehetne megőrizni ifjúságunk eszméit, ha felnőttként más égtájhoz kell igazodni? Semleges ország 56-ban, NATO-ország negyven évvel később! Ó, drága 56! Tetszenének elgondolkodni arról, hogy 56 után a mennybe ment volna-e ez az ország, vagy itt maradt volna Kelet és Nyugat között, és egy év múlva sóhajjal temették volna el a szent napokat a keserű emlékezet földjébe? Nagy októberi forradalmunk szépsége, hogy nem volt mód folytatni reálpolitikai eszközökkel. "Akit az istenek szeretnek, fiatalon hal meg" - idézi Infeld a régi mondást.

Le kell zárni ezt a töredékekből álló témát, mert különben határtalanul folytathatom. Rendszerek jöttek és mentek, átéltem egy világháborút és egy forradalmat. Többször is belekerülhettem volna a politika sodrába, de hol az életkorom, hol a hitem, hol az ügyetlenségem, hol a józan eszem folytán azok közé kerültem, akiknek nincs sok pénze, és hatalmuk is inkább csak önmaguk fölött van. Ezzel szemben sokféle barátom van, nincs ellenségem és gondtalanul füttyörészve, gyalogosan járom az erdei utakat. Siker. Őszülő fejjel is olvasom az újságokat, főleg a sorok közti, vagy azok mögötti részeket. Tudom, hogy semmilyen állam és semmilyen egyház nem köti polgárai, illetve hívei orrára kellemetlen ügyeit, tehát igazában csak kevés dolog ismeretes, gyakorta azok is rosszul. Ettől függetlenül azonban értem a politikát, tudom milyen srófra jár a hatalomgyakorlók agya, tudom, hogyan teszi undokká a legjámborabb fickót is a mélyen átérzett felelősség. Figyelem az időjárást és igyekszem elkerülni a természeti katasztrófákat. Reálpolitikus vagyok, mert nem hiszek zászlók lobogtatásának, ideológiai ködösítéseknek, érzelmi, indulati ráhatásoknak. Siker. Mivel tudom, mily sok hatás alakítja egy ember életfelfogását, másoknak is megengedem, hogy elegendő okból változtassanak szemléletükön. Nem gazemberezek le azonnal mindenkit, aki másképp látja a dolgokat. Siker. Nem léptem és nem fogok belépni pártba, hogy pártlelkiismeretre cseréljem le a magamét, nem tennék köztisztviselői esküt, hogy megkössön egy rezsím törvénye. Siker. Úgy politizálok, hogy építek, s másokra — nem-építőkre — hagyom, hogy adót vessenek ki, elosszák a javakat a maguk elosztó igazsága szerint, időről-időre pedig megsemmisítsék az értékeket államérdek, nemzet, faj, vallás, katonai tömbök, általában nagy, szent igazságok nevében. Úgyis eljön a kicsinyek ideje, amikor a romokra lépnek, eltakarítják és ismét értékké formálják azokat. Mesteremberek vagyunk, akik "tegnap még sírtunk . s holnap már áldomást tartunk az új falakon". Csak hát Kassák végletes optimizmusával szemben mi mindezek *ismétlődésében* hiszünk, örülünk a békének és aggódva latolgatjuk, hogy egy utolsó, nagy rombolás végén nem kell-e letenni tollát a Földről szóló történelem írójának. Lehangelő, de siker.

Már az is siker, hogy nem általános igazságokat akartam leírni, már az is siker, hogy csak egy ember életfilmjéből vágtam ki néhány kockát, amint elfutnak

szeme előtt egy új évszázad felé zuhantában. Már az is siker, hogy töredéknek, holnap tán átalakítandóknak tekintem e sorokat, s meghagyom a jogot másoknak, hogy a hiányokra figyelmeztessenek. Már az is siker, hogy írás közben béke van bennem, még ha nem is vizsgálom, mennyire határozza meg nyugalمامat vallomásaim első pontja.

BULÁNYI GYÖRGY

POLITIZÁLNI?!

Úgy 1947-ig politizáltunk. A kékcédulás választás után abbahagytuk. Meddig tartott ez? 1989-ig, s elkezdtünk járni az ellenzéki kerekasztal nevű társaságba, hogy megdöntsük a népi demokráciát, amivel tele volt már a hócipőnk. Megvolt a véleményünk azokról, akik e 42 esztendő alatt is politizáltak. Summásan csak a moszkovitákat ítéltem el és ítélem el. Miért? Ha csak hazudni és gyilkolni lehet, akkor inkább elmegyek a Gulágra, s megmarad a becsület is és esetleg az élet is. '45 május 1-én Rákosi meghívja a közös – nyilas és kommunista – terrorházba 19-es elvtársát, Demény Palit felvonulást nézni, s utána ott marasztalja, nem engedi haza, hanem elviteti őt a kistarcsai internáló táborba. 49-ben Mindszenti elítélése után kivégzi a kommunista Rajkot, s amikor 53-ban a derék kommunista Nagy Imre kerül Rákosi helyébe, Nagy elítéli az internált Deményt 8 év börtönre, mert a kistarcsai internáló táborban Demény összeesküdött látogatóival: feleségével, lányával, vejével a népi demokrácia megdöntésére. Így lesz Demény a zárkatársam a Gyűjtő fogházban. Nem ismernek sem Istent, sem embert. '56-ban leváltják Rákosit a nagy szovjet elvtársak. Alighanem jeltelen sírban porlad el a teste. Már életében megbűnhődött a szerencsétlen. A Gulág olcsóbb lett volna Rákosinak is.

Sík Sándor öccse, Sík Endre is moszkovita volt. Huszonöt év után ő is hazakerül és beszél bátyjával – Tomek Vince – a későbbi piarista generális jelenlétében. Nyitómondata: Vallásról, politikáról, irodalomról ne beszéljünk! Kérdezem: akkor miről lehet beszélgetni? A cserebogarak halhatatlanságáról? Minek élni, ha csak erről lehet beszélgetni? A zárkák börtöneiben arról beszélünk, amiről akartunk. A nem hazai gulagokon is ez volt a helyzet.

A kérdés az, hogy politizáljon-e a Bokor. Valakik egyszerűen oldják meg a kérdést. Ne, mert Jézus sem politizált. A mindenkit szeretés kizárja a politizálás lehetőségét. Nem mondhatok senkiről semmi rosszat. (Jézus jajt mondott nem keveseknek!!!) Nem is gondolhatok, (Ha mondta a rosszat, gondolnia is kellett azt!). Még kevésbé tehetek bárkinek is bármi rosszat. Nagy kérdés, hogy Jézus valóban nem politizált-e. Volt nála mindenestre sorrend – a mindenkit szeretésen belül. Ez a sorrend: mindenkit szeretni kell, de mindenekelőtt a zsidókat. Ha már nincs valakinek férje, felesége, gyerekei. Az evangéliumok nem említik, hogy Jézusnak voltak-e, és azt sem, hogy nem voltak. De